

EDITÖRLER
DOÇ. DR. ESRA NUR TIRYAKI
DOÇ. DR. BAŞAK UYSAL

Çocuk Edebiyatı

ÇOCUK EDEBİYATI

Editörler

Doç. Dr. Esra Nur Tiryaki

Doç. Dr. Başak Uysal

ÇOCUK EDEBİYATI

Editörler: Doç. Dr. Esra Nur Tiryaki
Doç. Dr. Başak Uysal

Yayın No. : 3185
Eğitim No. : 671
ISBN : 978-625-406-944-4
E- ISBN : 978-625-406-945-1
Basım Sayısı : 1. Basım, Aralık 2020

© Copyright 2020, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

Genel Yayın Yönetmeni : Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Yayın Koordinatörü : Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Redaksiyon : Yıldız Çağlayan -yildiz@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım : Emel Yıldız -emel@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım : Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Baskı ve Cilt : Atalay Konfeksiyon Matbaacılık ve Reklam İnşaat Turizm Otomotiv San. ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No: 47911
Zübeyde Hanım Mah. Süzğün Cad. No.: 7 Altındağ/Ankara

Kütüphane Bilgi Kartı

Tiryaki, Esra Nur. Uysal, Başak.
Çocuk Edebiyatı / Editörler: Esra Nur Tiryaki - Başak Uysal
1. Basım. X + 304 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN : 978-625-406-944-4
E- ISBN : 978-625-406-945-1
1. HOCAM EN AZ ÜÇ ANAHTAR KELİME YAZINIZ

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

YAZARLAR

Editörler

Doç. Dr. Esra Nur TIRYAKI

Doç. Dr. Başak Uysal

1. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI TARİHİ

Doç. Dr. Celile ÖKTEN - Yıldız Teknik Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5541-648X

2. DİNLEME VE KONUŞMA BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE ÇOCUK EDEBİYATI TÜRLERİNDEN YARARLANMA

Dr. Öğr. Üyesi Halil Erdem ÇOCUK Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

ORCID ID: 0000-0003-0027-4223.

3. OKUMA VE YAZMA BECERİLERİNİN GELİŞİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA

Dr. Öğr. Üyesi Hatice COŞKUN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

ORCID: 0000 0002 0453 8700

4. ÇOCUK EDEBİYATI VE OKUMA ALIŞKANLIĞI

Dr. Öğr. Üyesi Perihan Tuğba ŞEKER - Uşak Üniversitesi

ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4801-8587

5. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER

Doç. Dr. Başak UYSAL - Gazi Üniversitesi

ORCID No: 0000-0002-5803-9878

6. ÇOCUK DERGİLERİ

Doç. Dr. Osman EMİN - Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi

ORCID No: 0000-00010-6975-8221

7. NİCELİK VE NİTELİK AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ

Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ ÖKSÜZ Yıldız Teknik Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-7808-1099

8. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDE KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM OLANAKLARI

Dr. Gülşat BİCAN - Millî Eğitim Bakanlığı
ORCID: 0000-0002-2651-2261

9. DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN ÇOCUK EDEBİYATI

Dr. Öğr. Üyesi Şeyda ÖZCAN - Sinop Üniversitesi
ORCID: 0000-0003-2535-5740

Dr. H. Merve ALTIPARMAK YILMAZ
ORCID: 0000-0002-1218-3655

10. BİR İYİLEŞTİRİCİ OLARAK ÇOCUK EDEBİYATI: BİBLİYOTERAPİ

Doç. Dr. Kemalettin DENİZ - Gazi Üniversitesi
ORCID-NO: <https://orcid.org/0000-0001-7531-490X>

11. DEĞERLER EĞİTİMİ VE ÇOCUK EDEBİYATI

Doç. Dr. Esra Nur TİRYAKİ - Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
orcid.org/0000-0002-2418-7194

12. DİJİTAL ÇAĞDA ÇOCUK VE KİTAP

Aybala ÇAYIR - Aksaray Üniversitesi
0000-0003-3621-9736

Hatice DEĞİRMENCİ GÜNDOĞMUŞ - Aksaray Üniversitesi
0000-0002-4583-7854

13. ÇOCUK EDEBİYATI VE YARATICI DRAMA

Doç. Dr. Pınar BULUT - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0709-855X

14 PERONUN BİLETSİZ YOLCULARI: GÖÇ, ÇOCUK, EDEBİYAT

Doç. Dr. Ülker ŞEN - Gazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-1855-6336

15. ÇOCUKLUKTAN YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ: GENÇLİK EDEBİYATI

Prof. Dr. Hikmet ASUTAY - Trakya Üniversitesi
ORCID-NO: <https://orcid.org/0000-0002-0533-7708>

İÇİNDEKİLER

Yazarlar	İii
1. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ÇOCUK EDEBİYATI TARİHİ.....	1
1. Kaptanın Seyir Defteri	2
2. Ne okuduğunu söyle sana kim olduğunu söyleyeyim.....	8
3. Bizim Kahramanlarımız.....	10
4. Bir Varmış Bir Yokmuş	13
5. Açıl Susam Açıl	14
6. Gökten elmalar düştü	21
Kaynakça	25
2. Dinleme ve Konuşma Becerilerinin Geliştirilmesinde Çocuk Edebiyatı Türlerinden Yararlanma.....	27
1. Giriş.....	28
2. Konuşma Becerisi.....	32
2.1. Çocukluk Çağı/Okul Öncesi ile İlkokul Dönemi Konuşma Gelişimi ve Çocuk Edebiyatı.....	33
2.2. Ortaokul/Orta Öğretim Dönemi Çocuklarında Konuşma Becerisi ve Çocuk Edebiyatı.....	39
3. Dinleme Becerisi.....	43
3.1 Dinleme Becerisinin Geliştirilmesi ve Çocuk Edebiyatı Ürünleri	45
Kaynakça	51
İleri Okuma Listesi:.....	54
3. OKUMA VE YAZMA BECERİLERİNİN GELİŞİMİNDE ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDEN YARARLANMA	55
1. Giriş.....	56
2. Türkçe Öğretimi Sürecinde Çocuk Edebiyatından Yararlanma.....	57
3. Okuma ve Yazma Becerilerinin Geliştirilmesinde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma	58

3.1. Okuma becerisinin geliştirilmesinde çocuk edebiyatı ürünleri	58
3.2. Yazma becerisinin geliştirilmesinde çocuk edebiyatı ürünleri	61
3.3. Okuma ve yazma becerisinin geliştirilmesinde çocuk edebiyatı ürünleri	62
4. Okuma ve Yazma Becerisini Geliştirmeye Uygun Etkinlik Önerileri	63
5. Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı metinlerini ve bu metinlerle ilgili etkinlikleri okuma-yazma becerisi açısından inceleme	66
İleri Okuma Listesi	70
Film Önerileri	70
Kaynakça	71

4. ÇOCUK EDEBİYATI VE OKUMA ALIŞKANLIĞI73

1. Giriş	74
2. Erken Okuryazarlık Kavramı	77
2.1. Erken Okuryazarlığa İlişkin Yapılan Araştırmalar	79
3. Okuma Alışkanlığı	81
3.1. Çocuklara Okuma Alışkanlığı Kazandırma	81
İleri Okuma Listesi	84
Film Önerisi	84
Kaynakça	85

5. ÇOCUK EDEBİYATINDA TÜRLER.....89

1. Giriş	90
2. Tür Kavramı	90
3. Çocuk Edebiyatında Tür	91
3.1. Ninni	92
3.2. Bilmece	93
3.3. Şiir	94
3.4. Destan	95
3.5. Fabl	96
3.6. Masal	97
3.7. Hikâye	98
3.8. Roman	100
3.9. Karikatür	102
3.10. Anı	102
3.11. Deneme	103
4. Sonuç Yerine	103
Kaynakça	103
Kitap Önerisi	105

6. ÇOCUK DERGİLERİ	107
1. Giriş.....	108
2. Çocuk ve Dergi	109
2.1. Çocuk Dergileri ve Nitelikleri.....	111
2.2. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Dergiciliğinin Gelişimi	113
2.3. Bir Eğitim Aracı Olarak Çocuk Dergileri.....	117
Kaynakça	119
7. NİCELİK ve NİTELİK AÇISINDAN ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİ	123
Giriş.....	123
1. Çocuklar ne okumalı?	124
2. Çocuk Kitaplarının Nitelik Ölçütleri.....	126
2.1. İyi Çocuk Kitabının Özellikleri	129
2.2. Çocuk Kitaplarında Dil ve Anlatım	130
2.3. Çocuk Kitaplarında Resim ve Görsel Tasarım	132
2.4. Çocuk Kitaplarında Konu	134
2.5. Çocuk Kitaplarında İleti	135
3. Fantastik Çocuk Kitapları	136
Sonuç	137
Kaynaklar	138
a. Kuramsal Kaynakça	138
b. Görsel Kaynakça.....	139
8. ÇOCUK EDEBİYATI ÜRÜNLERİNDE KÜLTÜRLERARASI EĞİTİM OLANAKLARI	141
1. Giriş.....	142
2. Kültür Kavramı.....	142
3. Çok Kültürlülük ve Kültürlerarasılık.....	143
4. Çok Kültürlülüğün Kapsamı.....	144
5. Kültürlerarası eğitim	144
6. Çocuk Edebiyatında Kültürlerarası Eğitim Olanakları	147
7. Çocuk Edebiyatı Aracılığıyla Kültürlerarası Yeterlilik Geliştirme	148
7.1. Ders İçi Etkinliklerde Kültürlerarası Yeterlilik Geliştirmek İçin Kullanılabilecek Çeşitli Yönergeler ve Soru Kalıpları	149
7.2. Şiire yönelik etkinliklerde kültürlerarası yeterlilik geliştirmek için kullanılabilecek çeşitli yönergeler ve soru kalıpları	151
7.3. Romana Yönelik Etkinliklerde Kültürlerarası Yeterlilik Geliştirmek İçin Kullanılabilecek Çeşitli Yönergeler ve Soru Kalıpları	154
8. Sonuç	155

İleri Okuma Listesi.....	156
Film Önerisi	156
Kaynakça	156

9. DEZAVANTAJLI GRUPLAR İÇİN ÇOCUK EDEBİYATI.....159

1. Giriş.....	160
2. Çocuk Edebiyatında Engelli ve Engellilik	162
3. Çocuk Edebiyatında Sosyal Dışlanma ve Ötekileştirme.....	167
4. Çocuk Edebiyatında Göç ve Mültecilik.....	169
5. Çocuk Edebiyatında Sosyoekonomik Unsurlar	173
6. Sonuç	180
Kaynakça	182
İleri Okuma Listesi.....	184
Film Önerisi	184

10. BİR İYİLEŞTİRİCİ OLARAK ÇOCUK EDEBİYATI: BİBLİYOTERAPİ185

1. Giriş.....	186
2. Bibliyoterapi	187
3. Dünyada ve Türkiye’de Bibliyoterapi	190
4. Gelişimsel Bibliyoterapi Uygulama Aşamaları.....	193
5. Türkçe Eğitimi ve Bibliyoterapi.....	195
Kaynaklar	198
Kitap önerisi:.....	201
Film önerisi:	201

11. Değerler Eğitimi ve Çocuk Edebiyatı.....203

1. Değerler Eğitimi ve Yaklaşımları	204
1.1. Değerleri Telkin Etme	206
1.2. Davranış Değişirme	206
1.3. Değer Analizi.....	206
1.4. Değer Açıklama.....	207
1.5. Ahlaki Muhakeme	207
1.6. Bütüncül Değerler Eğitimi	208
2. Çocuk Edebiyatı ve Kök Değerler.....	210
2.1. Adalet	211
2.2. Dostluk	212
2.3. Dürüstlük	212
2.4. Öz denetim	213

2.5. Sabır	213
2.6. Saygı	214
2.7. Sevgi	215
2.8. Sorumluluk	216
2.9. Vatandaşlık	217
2.10 Yardımseverlik	217
Film Önerileri:	219
Kaynakça	219

12. DİJİTAL ÇAĞDA ÇOCUK VE KİTAP221

1. Gelecekte Bizi Neler Bekliyor?	222
2. Dijital Çağın Çocukları	224
3. Dijital Çağda Kitap	227
İleri Okuma Listesi	228
Film Önerisi	228
Kaynakça	228
Görsel Kaynakça	229

13. ÇOCUK EDEBİYATI ve YARATICI DRAMA231

1. Çocuk Edebiyatı	232
2. Yaratıcı Drama	232
2.1. Yaratıcı Dramanın Bileşenleri	234
2.1.1. Lider / Öğretmen/ Eğitimci	234
2.1.2. Grup/ Katılımcılar / Öğrenci	234
2.1.3. Mekân	235
2.1.4. Konu/Düşünce	235
2.3. Yaratıcı Dramada Süreci Planlama	235
2.3.1. Isınma-Hazırlık Aşaması	235
2.3.3. Canlandırma Aşaması	235
2.3.3. Değerlendirme Aşaması	237
3. Çocuk Edebiyatı ve Yaratıcı Drama İlişkisi	237
3.1. Çocuk Edebiyatı Ürünleri Yaratıcı Drama ile Nasıl Kullanılır?	238
1.2. Çocuk Edebiyatı Ürünleri ile Kurgulanacak Dersler İçin Öğretmenlere Öneriler	239
1.3. Örnek Uygulamalar	241
1.3.1. Örnek Atölye	241
3.3.2. Örnek Atölye	246
Ek 1	251
Ek 2	252

Kaynakça	253
Örnek Uygulamalarda Kullanılan Kitaplar İçin Kaynakça	254
İleri Okuma Listesi	254

14. Peronun Biletsiz Yolcuları: Göç, Çocuk, Edebiyat255

1. Göç	256
1.1. Göçün Etkileri	257
2. Göçün Yansıma Alanı: Edebiyat	259
3. Türk Göçmen Edebiyatı: Konuk İşçi-Göçmen Edebiyatından Kültürler Arası Edebiyata ...	260
3.1. Türk Göçmen Edebiyatı ve Çocuk	263
3.1.1. Eserlerde Göçmen Çocuk	263
3.1.2. Çocuk İçin Eserler	265
Sonuç yerine	267
İleri Okuma Listesi	267
Film Önerileri	267
Kaynakça	268

15. ÇOCUKLUKTAN YETİŞKİNLİĞE GEÇİŞ: GENÇLİK EDEBİYATI271

1. GİRİŞ	272
2. Ergenlik Dönemi Kavram Açıklaması	273
3. Ergen Edebiyatı ve Ergen Roman	275
3.1. Ergenlik Romanının Tanımı	276
3.2. Ergen Romanın Yazın-Tarihsel Öncüleri	277
4. Türk Yazınında Ergen Roman	278
4.1. Tanzimat Romanında Ergenlik Sorunları	280
4.2. Cumhuriyet Dönemi Yazınında Ergen Roman	284
4.3. Ergen Şiir olarak Garip – Gençlik Hareketi	285
4.4. Ellili Yıllarda Ergenlik Romanı	287
4.5. Doksanlı Yıllardan Sonra Ergen Roman	289
4.6. İki Binli Yıllar ve Sonrası Gençlik Yazını	290
5. Sonuç	292
Kaynakça	293

Öz Geçmiş295

ÇOCUK DERGİLERİ

Osman EMİN - ORCID No: 0000-00010-6975-8221

BİRKAÇ SORU...

- Çocukken okuduğunuz ilk çocuk dergisini hatırlıyor musunuz?
- Sizce çocuk dergilerinin konuları neler olabilir?
- Sizce iyi bir çocuk dergisi çocuğa neler vermeli?
- Çocuk dergilerinde bulunması gereken özellikleri araştırınız.

1. Giriş

Dünyamızda hızla gelişen bilim ve teknoloji ile elde edilmesi gereken en önemli beceri okumadır. Okuma, çocuk yaşlarında başlayan ve toplumun gelişimi açısından en önemli özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Çağın değişen şartlarına ayak uydurmak, bu şartların küçük yaştaki çocukların hayatlarına etki etmesi, onların ilgi ve ihtiyaçlarını, beklentilerini, isteklerini hissetmeden ve bütün bu özellikleri göz önüne getirmeden başarılı çocuk dergileri meydana getirmek mümkün olamaz. Gezmenè (2019: 61) göre, toplumsal açıdan çağdaşlaşmayı, gelişmiş toplumsal seviyesine ulaşmanın yolu özellikle kitle iletişim araçlarına büyük pay düşmektedir. Ancak günümüzde çocuğa verilen önemin artmasıyla, her alanda çocuk merkezli bir gelecek düşüncesinin kazanılmasına neden olmaktadır. Çocuk dergileri ve eğitim içerikli yayınlanan yayınlar geleceğin yetişkinleri olarak görülen çocuklara davranış kalıplarını aşılama büyük önem taşımaktadır.

Okumanın çocuklarda bir alışkanlık hâli almasını etkileyen unsurlar vardır. Okulun en temel görevlerinden biri okumayı bir beceri hâline dönüştürmektir. Böylece öğrencilerin okuyan, eleştiren, düşünen ve okudukları arasında ilişki kurabilen bireyler olması sağlanmaktadır. Çocuk dergilerinin, bununla birlikte çocuk edebiyatının önemini ele aldığımızda çocuğun bilişsel, duyuşsal yönden geleceğe doğru hazırlanmasında bu unsurların önemi büyüktür. Çocuk dergiciliği; gerek amaç gerek konu olarak genel dergicilikten farklı bir alandır. Çocuk dergileri hem eğitim hem de edebiyatla doğrudan ilişki içerisindedir. Aslında her iki alanın temel taşı çocuktur.

Eğitimin en önemli amaçlarından biri, çocuklara ana dil eğitimini en doğru biçimde vermek, onlara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Hiç şüphesiz bu amaçlara ulaşmada çocuk dergilerinin büyük bir önemi vardır. Çocuk dergilerinin gelişme süreci toplumun çocuğa bakış açısını gösterir. Çocuğun toplumdaki yerini ortaya koyar. Bu dergiler çocuğa bilgi vermek, ahlaki değer kazandırmakla kalmaz, onu hayata da hazırlar. Çocuğa olaylar karşısında nasıl durması gerektiğini, gelişmeleri nasıl takip etmesi gerektiğini öğretir (Erdoğan, 2009: iii).

Edebiyat pek çok kişi tarafından çok farklı anlamlar yüklenerek değer görmektedir. Bize sanatçının duygularından, duyarlılığından yola çıkarak, onun kurguladığı bir yaşamı sunar. Yaşayan bir hafıza olarak da tanımlanabilen bir kavramdır. Charles Dickens edebiyatı, çocukluğunda yaşadığı çaresizlik, küçük düşürülme ve üzüntüden kurtulmak için ona umut veren bir kavram olarak tanımlar. Edebiyat aslında kendimizden farklı insanlara bürünerek hayal kurmamızı sağlar, konulanmış olduğumuz yerlerin dışına çıkıp, bize öncülük ederek farklı yerlerde yaşamayı, hayatta kalmayı öğretir. Peki bu nasıl gerçekleşiyor? Okuduğumuz edebî eserler anlık bile olsa hayal gücümüzle birleşir. Edebiyat sayesinde biz kendimizi daha cesur veya olduğumuzdan zengin ya da fakir, daha ılımlı veya kaba olarak hayal edip kurgulayabiliyoruz.

Çocuk dergilerin eğitim değeri tartışılmaz olduğu için çocuk ve gençlerin gelişimi ve eğitiminin vazgeçilmez bir bileşeni olduğuna inanıyoruz. Çünkü çocuklara ve gençlere öğrenmeleri için dilsel, psikolojik, bilişsel, sosyal, kültürel hedeflere ulaşmanın yollarını sunar. Dergiler; bilgi, entelektüel teşvik, duygusal kavrayış sağlar, zihni zenginleştirir ve ruhu insanlaştırır. Farklı dergilerin var oluşu yaşadığımız çevreye bir başka pencerden bakmamıza neden olur ve çocuklara eğitimleri bakımından da canlılık katar. Çocukları aktif ve yaratıcı bir şekilde içine alan, öyküyü kendi yaşamlarına bağlamalarının yanı sıra, müfredatın diğer alanlarıyla ilgili bir sıçrama tahtası olarak kullanmalarına olanak tanıyan çok sayıda dil öğrenme etkinliği için mükemmel bir başlangıç noktası ve zengin bir bağlam sunar.

Çocuk edebiyat eserleri, dergileri yazan birçok düşünür, yazar, aynı zamanda çocuklarda sıklıkla çocuk, eğitim, edebiyat kavramları üzerine durmuşlardır. Özellikle J. Locke ve Rousseau yeni bir çocuk anlayışını bizlere aşulamaya çalışmışlardır. Gezmen'e (2019: 63) göre, Locke ezberci ve öğretici anlayışı eleştirirken, Rousseau ise çocuk kendi yaşamının tadını çıkarmasını savunmaktadır. Çocukların özellikle ahlak kurallarına bağlı kalarak nasıl davranmaları gerektiğini öğrenerek büyüdüklerini açıklamışlardır. Edebiyatın eğitim değeri tartışılmaz olduğu için çocuk, gençlerin gelişimi ve eğitiminin vazgeçilmez bir bileşeni olduğuna inanıyorum. Çünkü çocuklara ve gençlere öğrenmeleri için dilsel, psikolojik, bilişsel, sosyal ve kültürel hedeflere ulaşmanın yollarını sunar. Edebiyat dergileri ise bilgi, entelektüel teşvik, duygusal kavrayış sağlar, zihni zenginleştirir ve ruhu insanlaştırır.

2. Çocuk ve Dergi

Günümüzde çocuk edebiyatı, edebiyatın farklı bir alanı olarak kabul görmektedir. Bu bakış açısından yola çıkarak edebiyatın bilim dalı olması ve yeni bir boyut kazanması için kitapların, dergilerin yayınlanması çocuk ihtiyaçlarına ve arayışlarına cevap verebilmek için yayınlanmış eserlerdir. Çocuklar kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve arzuladıkları bilgi seviyesine ulaşabilmek için yetişkinlerin dışında, onlara özgü kitaplar ve dergilerin dünyasında kendilerini bulmaları gerekir. Çocuk dergileri, dil, anlatım, tema ve düşünce bakımından çocuğun okuma, anlama, kavrama düzeyine göre uygun olmalıdır. Çocuk edebiyatı çocukların yaşama gücünü artırmaktadır. Bu edebî ürünler aslında dil gelişiminde önemli yer almaktadır. Ayrıca dergiler yardımıyla çocuklar, dünya, hayal, kültür, sanat, okuma, farklılıklara karşı saygı duyma, eğlence, mutluluk gibi kavramları anlamalarına destek olmaktadır. Çocuklara güzel olan her şeyi aşulamaktadır. Böylece çocuklarda bir bağlılık duygularının güçlendirilmesine neden olmaktadır.

Çocuğun gelişiminde, çocuk dergileri özellikle yaratıcılık alanının gelişmesinde büyük etken olmuştur. Okuduğumuz her eserde karşılaştığımız kişiler, olaylar, yerler çocukların düşünme yeteneğini genişleterek, gerçek ve gerçek dışı olaylar

arasındaki kavramları anlamasına ve çözüm üretmesine yardımcı olacaktır. Çözüm üretme ile ise kendini hayata hazırlayarak karşılaştığı sorunların üzerine çıkmasını sağlayacaktır. Çocuk edebiyatının, sanatsal, edebî değerini ortaya koyan en önemli özelliği çocuklarımızın kültür ve sanat yönünden yetiştirilmesidir. Çocuğun geleceğe dönük olumlu bakabilmesi, çocuğun hayallerine, bakış açısına bağlıdır, dünyaya umutla bakabilmesine yardımcı olan çocuk dergileri, çocukların hayal kurarak gelecekte ne isteyeceğini bilerek, hayatına amaçlar doğrultusunda hareket etmesine destek olmaktadır. Edebiyat dergileri çocuklara ruhsal açılarından katkı sağlayarak yaşamayı sevmesine ve toplumsal sınırlamaların üstesinden gelmektedir.

Dergi, sözcüğünün kökenine inerek, yapmak, okumak, uğraşmak anlamına geldiğini görürüz. Bugün, çocuk dergileri, çocukluk yaşamı boyunca süren eylemdir ve kısacası dergiler ile yaşama sanatı, edebiyatı, oyunu yaşanır hâle getirir. Dergilerin, çocuğun toplumsallaşmasında önemli rolü olduğunu biliyoruz. Bazı çocuk dergileri eğlendirici, düşündürücü, didaktik özellik taşır. Bunların çoğu eğitimde yaşantılar, olay, duygu ve durumların öğrenciler tarafından okunulan yaşantılardır. Bu yaşantılar, yaşamdaki gerçekleri daha iyi anlayabilmesini sağlamaktadır. Dergiler, yaratıcı düşünmenin ve sözlü anlatımın geliştirilmesine yardım eder, dergilerde belli konular ve yararlı etkinliklerin yer alması çocukların anlama, anlatma, yaratıcı konuşma, eleştirel düşünme ve ana dili öğreniminde en etkili yolların başında gelir. Çocuklar arası iletişim ve etkileşimi sağlar. Çocuklar, çeşitli rollere bürünürler, bu rolleri dile getirirler. Çocuk dergileri, anlama ve anlatma yeteneklerini, kişiliği geliştirir. Eğitim öğretimin daha etkili, daha canlı ve daha kalıcı olmasını sağlar. Dergiler, her şeyden önce çocuklara neşe veren, öğrencinin ilgisini çeken bir etkinliktir. Kelimeleri doğru söylemeye, sözü duygu, düşünceye dönüştürme, toplumsal sanatı anlamaya alıştıırır.

Bizler, çocukların bilişsel ve duyuşsal olarak gelişmesini amaçlamaktayız. Dünyamızın sanayileşmesi, çarpık kentleşme, teknolojik gelişimler, çocukların daha çok bilgisayarlara bağımlılığı artması, elektronik oyunların artırılması ile çocuklar sadece sanal bir dünyaya hapsolmaktadır. Hayatında kitap, dergi olmayan çocuklar bireysel bir hayatı kabul etmiş olur, sosyalleşmeden uzak bir yaşam sürdürür, iletişim becerileri gelişmez, bu durum sadece çocukların kendi hayatlarında bireyselleşmesi, psikolojisi bozuk nesillerin yetişmesine sebep olduğu söylenebilir. Çocuklarımızın zihinsel, fiziksel, sosyal-duygusal gelişimi için çocuk dergileri işlev sahibidir. Dergilerimiz, sevgi, saygı, dayanışma, tartışma, merhamet, iletişim, paylaşma değerlerini kazanmalarını sağlamaktadır. Ancak, son dönemlerde çocuk dergilerinin de yavaş yavaş teknolojiye yenildiğini söyleyebiliriz.

Çocukların vazgeçilmez kaynağı olan dergiler, eğlenceli zaman geçirmekten başka bir öneme de sahiptir. Çocuğun gelecekteki hayatını şekillendirmede büyük bir etkiye sahip olan dergiler ve onların kullanımı ve işlevi hakkında görüşler farklıdır. Dergiler, çocuğun hayal dünyasıyla gerçekleri anlamasında köprü rolünü görmektedir. Çocuk, dergiler ile saygı gösterme, empati kurma, sorumluluk

alma, sabırlı olmayı öğrenir. Çünkü çocuğun gelişimi ve kişiliğın oluşturulmasında okumak, sevgiden sonra gelen ikinci en önemli ruhsal besindir.

Çocuk dergiciliği; gerek amaç gerek konu olarak genel dergicilikten farklı bir alandır. Çocuk dergileri hem eğitim hem de edebiyatla doğrudan ilişkili eserlerdir. Dergiler, bir milletin kültürel değerlerini, dilini güncel tutmak, sahip oldukları fikirleri topluma aktarmak ve bu fikirlerin dolaşımını sağlamak için kullanılan kitlesel bir araçtır.

Dergiler, özellikle bilimsel konulardaki gelişmeleri takip ederek, çocukların yaratıcılığını, hayal güçlerini geliştirmeye amaçlamaktadır. Çünkü çocuk dergileri kesinlikle eğlence sunmalıdır, kısa ve net bilgiler içermelidir, içeriliğine uygun görsel sunum sunmalıdır. Çünkü onlar ilgi çekicidir.

2.1. Çocuk Dergileri ve Nitelikleri

Aslında her kitap hayal dünyasına açılan sonsuz bir kapıdır. Bir yazı ile, resim ile -resim sadece bir görsel ya da bir süsleme değil, çocuğun içinden geçip kocaman sınırsız dünyasına geçiş yapacağı bir kapıdır-, kelime ile öyle bir dünya kurarsınız ki o dünyayı sınırsız kılabilirsiniz.

Çocuk dergilerinde aranan temel ilkelerden biri çocuğa göreliktir. Çocuğun ilgilerini, gereksinmelerini, dilsel ve anlamsal alanlarını göz önüne getirerek, bunları sanatsal nitelikteki metinlerle örtüştürmek gerektirir. Çocuk yayınlarının ilk odak noktası kesinlikle çocuk olmalıdır. Çocuk yayınlarının çocuğa görelik niteliğine göre yayına hazırlanırken, çocuk edebiyat kültürünü özümsemiş bireyler tarafından hazırlanmalıdır. Çocuk dergisinin dili ve edebiyat değeri konusuna dikkat edilir. Çocuk dergileri, çocuk duyarlılığına uygun olarak düzenlenir. Çocuk dergilerinin çocuksu sanatı yansıtan yayınlar olduğunun bilincinde olunması gerekir. Nitelikler açısından bakıldığında çocuk dergilerinin kendi içerisinde psikolojik, pedagojik-didaktik boyutlarının göz önünde bulundurulması gerekir. En önemlisi çocuk dergileri çocuğu yaşatabilmeli, çocuk bakışını, çocuğa felsefi bakışını yansıtmalıdır. Çünkü, dergilerin özel bir yaşamı vardır. Bunu her ay herhangi biri dergiyi izleyen herkes bilir. Dergiler daima canlıdır.

Çocuk dergileri deyince sorun daha da çetindir. En küçük okuyucular her şeyi olduğu gibi kabul etmektedirler. Büyüklerin, ünlü yazarların yazdıklarına inanıyorlar çünkü onlar. Çocuk yazarlarının her yazısını sevinç ile bekliyorlar. Okuma kitaplarında yıllarca aynı duran, buzlanmış bir duruma düşen metinleri azıcık unutup taze şiir hem de öykülere sarılıveriyor çocuklar. Çünkü her günkü derslerin güçlüğünden sonra, dergilerin getirdiği bir özgür havadır. Düşler dünyasına geniş bir yol açandır dergiler. Dergiler okumaları mecburi olmayan bilgi, şiir, öyküler, masal ile çocuk yazıları ölümsüz kişilerin düşüncelerine yol açıyor dergiler. Dergiler sonradan kitaplarda aranması gereken gizemi çözendir. Kitapların, okuma kitapların değeri ne kadar yüksek olursa olsun okuma isteklerini karşılayamaz çocukların. İşte küçüklerimiz bu boşluğunu doldurabilen dergilerdir.

Çocuk dergilerin hangi içeriğe sahip olması konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Eğlendirici, eğitici fotoğraflar, bilmeceler, fıkralar, ilgi çekici konular, türler genelde üzerinde uzlaşılan başlıklardır. Ayrıca bu yazıların didaktik bir tarzda olması da çocuklarda olumlu değerler aşılacaktır. İçerikleri genellikle çocukların ilgi, ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmalıdır. Dergilerin bu yönleri yanında en önemli özellikleri güncel olana da yer vermeleridir. Aslında bu niteliklerde hazırlanan dergiler okuyucu için daha ilgi çekicidir. Bu ilginçlik doğru ve pozitif açısından değerlendirildiğinde eğitim için de vazgeçilmez bir kaynak olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuklara yönelik dergiler aslında ders kitabı ve güncel olaylar arasında ilişki kurarak eğlendirirken öğretme düşüncesiyle hazırlanmalıdır. Dergilerin her bölümünün birinde farklı bir tema ele alınarak, ilgi uyandırılmalıdır. Dergilerin en önemli özelliği okurun, canının istediği, kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre belirlediği bölümü okumasıdır. Böylece, çocuk dergisini okuyan okur, ilgisini çeken bir konuyu okurken bilgi edinme ve ilginç bilgiler edinmiş olmaktan büyük keyif alır. Yani okur okuduğundan keyif almak dışında hiçbir şeyle ilgilenmeden, okuma alışkanlığını güçlendirerek, devamlı bir şekilde okuma eylemini sürdürmektedir. Çünkü nitelikli bir çocuk dergisi okurla düzenli ve üst düzey bir ilişki içindedir.

Dergiler ile çocuğu ele alma bakımından, onu iyiye, güzele ve başarıya götürme çabası amaçlanmaktadır. Aslında çocuk dergileri bir edebiyat ürünü olarak karşımıza çıktığında aslında son dönemde bir iletişim aracı olarak görülerek, çocuğun bilişsel ve duyuşsal dünyasını ele almaktadır. Ayrıca sosyal ve psikolojik gelişimine de büyük katkı sağlayacak özellikler içerilmesi gerekmektedir. Kullanılacak edebî eserler, sanatsal bilgiler, eğlenceler, bulmacaların çocuk kitlenin algılama düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Çünkü çocuk dergileri, çocuğun gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Bu şekilde gelişen çocuklarımız kendi duygularını uygun şekilde gösterme, karşılaştıkları problemlere çözüm yolları üretme, toplum gelişimine ayak uydurabilmesi için belirli tematik içerikler sunarak, dergiler çocuklara destekçi nitelik taşımaktadır.

Çocuk edebiyatındaki eserlere bakıldığında, aynı zamanda ilk çocuk dergileri de ahlak edindirmenin yanı sıra çocuğa ve ailesine eğitim verme gibi temalar üzerine durularak, ilgi çekmiştir. Gezmen'e (2019: 65) göre, çocuk dergileri daha çok eğitim, ahlak kazandırma, doğru davranış özellikleri üzerinden toplumsallaşmaya katkı sağlamaya destek vermeyi amaçlamaktadır. Ancak unutulmamalı ki sunulan ve göz önünde bulunan amaçların yanında çocukları eğlendirme işlevi olduğu unutulmamalıdır. Dergiler didaktik özellikleri destekleyen bir yapısı olduğu bilinmeli ve bu sebeple içeriğin çocuğun gelişim ve kişisel özellik yapısına uygun olması gerekmektedir.

Şimşek'e (2001: 2) göre, çocuk süreli yayınlarını (dergileri) genel basın tarihi gelişiminden ayırmak mümkün değildir. Başlangıçta basın özellikle belirli kesimlere hitap ederek, zamanla toplumun tüm kesimlerine de hitap etmeye çalışmıştır.

Basının kitleleşmesi sonucunu doğuran bu arayış, zaman içerisinde cinsiyet, ilgi ve mesleki farklılıklara dayalı yeni haberleşme ürünlerinin doğmasını sağlamıştır. Artık toplumun tamamına yönelik bir haberleşme aracı yerine kadınlara, çocuklara, gençlere, değişik ilgi ve meslek guruplarına yönelik gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. İşte çocuk dergileri de bu ayrışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar ve farklı bir alan olarak gelişir. Bu gelişme, basında gazete ve dergi terimlerinin de doğmasına neden olur. Artık geniş kitlelere ulaşmaya çalışan aktüel ve günlük gazeteler yerine, periyodik aralıklarla belirli bir kitleye, spesifik konularla ilgili, daha detaylı bilgi, fikir incelemeleri, görece daha kapsamlı olarak sunulabilen süreli yayınlar ortaya çıktığı görülmüştür.

2.2. Dünyada ve Türkiye’de Çocuk Dergiciliğinin Gelişimi

Dergilere konu açısından bakıldığında; çocuk ve çocukluk, sevgi, şiir, tabiat, din, insan, millî duygular, savaş ve barış, tanınmış şahsiyetler, vatan sevgisi gibi sosyal konulara yer verildiği görülür. Dergilerdeki yazıların dil ve üslup özellikleri doğal olarak yazara ve döneme göre değişiklikler göstermektedir. Çocuk edebiyatına dair ilk örneklerle doğduğu anda kulağına fısıldanan ninnilerle tanışır çocuklar. Sonra diğer sözlü ürünlerden olan masallar ve tekerlemelerle devam eder. Ancak sözlü ürünlerin aksine kendilerine uygun yazınsal ürünlerle tanışmaları tarihî açıdan çok yenidir.

Çocuk dergiciliğinin tarihçesi aslında, Avrupa’da dergiciliğinin ortaya çıkışından yaklaşık yüz yıl sonra yayınlanmaya başlayabilmiştir. İlk yayınlanan dergiler içerik açısından ahlaki değerlere yönelmiştir.

Çocuk dergilerin önemi ve dergisel anlamda yayılması 19. yüzyılda başlamış, dergisel anlamda ilk gelişmeler İngiltere ve ABD’de görülmüştür. İlk çocuk dergisi “Juveile Magazina” İngiltere’de 1788’de yayınlanmıştır. O dönemlerde yayınlanan çocuk dergileri dönemi de göz önünde bulundurarak bilgi sunmanın yanı sıra didaktik nitelik taşıdığı görülmektedir. Özellikle dönemsel açıdan yayınlanan dergiler çocukların hayal dünyasına ve yaratıcılığına dayalı yazıların sıklıkla yer aldığı dergiler “The Charm ve The Boys Of Magazine”dir. Aunt Judy’s Magazine (1866), Boys of England (1866), Chatterbox (1866), Good Words for the Young (1869), Young Folks (1871) yayınlanmış dergiler arasında olduğu söylenebilir (Oğuzkan, 1987: 25; Gezmen, 2019: 65).

Avrupa’da yayınlanan ilk çocuk dergilerin yanı sıra, Amerika’da yayınlanan çocuk dergileri ve çocuk edebiyatına yönelik ilk ürünler daha çok bir didaktik içerikli nitelikler taşıdığı görülmüştür. Dergilerde kullanılan temalarda bu yönde eserlere yer vermeye çalışılmıştır. Ancak, 19. yüzyılın ikinci yarısında edebiyat alanında romantik akımın etkisi altında kalarak ABD’de yeni gelişmeler görülerek, dergilerin biçimsel ve içeriksel açısından değişikliklere gidildiği görülmektedir.

Çocuk dergiciliği alanında gelişmeler ve başarılar özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası görülmeye başlanarak, süreli yayınlar yeni bir hız kazanmıştır. Çocuk dergileri, özellikle toplumsal gelişimi ele alarak her çocuğun ihtiyacını karşılayabilmek ve onların ilgi ve beğenileri düzeyine göre uygun yazılara öncelik verilmiştir. İngiltere’de aslında çocuk dergiciliğinin gelişmesine ve yenilik olarak yön veren dergi 1879’da yayınlanan *The Boy’s Own Paper* adlı dergi olmuştur. Derginin tematik anlamda hemen hemen bütün yazılarında bir kahramanlık ve doğallık konuları ele aldığı görülmüştür. Dergide aynı zamanda bu temaların dışında okul hikâyeleri, duygusal hikâyeler, serüven ve bilim kurgu hikâyelerine de büyük önem verilmiştir. Ayrıca, bu dergiler sayesinde İngiliz kültür hayatına önemli katkıları olmuştur (Azim, 2000: 6; Erdoğan, 2009: 2).

Almanya, çocuk dergiciliği açısından diğer ülkeler arasında öncü bir yere sahiptir. 18. yüzyılda Almanya’da çok sayıda çocuk dergisi yayınlanmıştır. Farklı ülkelerde olduğu gibi Almanya’da da çocuk dergilerinin ana teması ahlaki değerleri çocuklara aşılacaktır. İlk çocuk dergisi, 1722 yılında yayınlanan *Leipziger Wochenblatt für Kinder* adlı dergidir. İçeriğinde hikâyeler, fabllar, doğa konuları, mektuplar ve temsiller bulunmaktadır. Yine aynı yıl *Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder* adlı çocuk dergisi yayınlanmıştır. Almanya’da yayınlanan ilk dergiler genel amacı ebeveynlere yönelik hazırlanarak, ebeveynleri gençlerin eğitimine yardımcı olmaları için sürekli bir çağırıda bulunması, ahlaki öğütler sunarak ailelere ve çocuklara yönelik metinler üzerine durulmuştur.

Aynı dönem Fransa’da ise *Le Musée de Familles ve Magazine de’ Education et de Recréation* adlı dergiler yayınlanmıştır (Oğuzkan, 1987: 25-26). Şimşek (2001: 2) bu dönemde yayınlanan dergilerin, özellikle didaktik temalara çok az yer vererek, genellikle çocuk dergilerin konusu ailelere ve eğitimcilere yönelik konuların işlenmesi olduğu görülmüştür. Bu dönemde yayınlanan dergiler özellikle genç nesil için yetersiz kaldığı, ancak yayınlanan dergilerin temel amacı gençler için en iyisini yapmak olduğu biçiminde belirlenerek, seçilen konuların özellikle çocukların ve gençlerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre beğenecekleri tarzda yazıldığı görülmüştür.

19. yüzyılın ilk yarısında, çocuk dergileri daha çok öğretici yazılara, masal ve hikâyelerle dinî konulara önem vermiştir. Yüzyılın ikinci yarısında ise hayal ürünü yazılar yanında olgusal ve gerçekçi yazılara öncelik tanımışlardır. Çocuk dergileri başlangıçta seçkin tabakaya seslenirken, içerik yönünden meydana gelen gelişmeler sonucu halk çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaya da önem vermeye başlamıştır (Azim, 2000: 6).

19. yüzyılda yayınlanan çocuk dergilerinin en önemli ve ortak özellikleri eğitim amacını ön plana çıkarmak ve çocukların ilgilerini eğitim alanındaki gelişmeler ile canlı tutmaktır. Dergiler çocuklara farklı temaların yanı sıra ahlaki yönden eğitmek ve okul derslerindeki boşlukları kapatabilmek, okul derslerine yardımcı olmak için çaba göstermişlerdir. Yayınlanan ilk çocuk dergileri genellikle günlük gazetelerinde ek olarak yer almıştır. Bu dergilerin temel amacı çocukların fikir-

lerini aydınlatmak, ahlakını düzeltmek, fennî, edebî bilgiler vererek yenileşmeyi sürekli kılmak olduğu görülmüştür. Bu dönemde yayınlanan dergilerin hemen hemen hepsi zor şartlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. Dönemin siyasi ve sosyal şartlarından dolayı ömürleri kısa olmuştur (Erdoğan, 2009: 5).

Türkiye’de çocuk dergiciliğinin doğuşu, aslında Tanzimat’la birlikte hız kazanmıştır. Hız kazanma ile birlikte toplumsal ve sosyal değişimin bir devamı olarak çocuk dergiciliği de yayınlanmaya başlamıştır. Tanzimat döneminde, çocuk ve genç kuşaklara yönelme yaparak toplumun en dinamik kesimine yönelerek ihtiyaçları karşılamak amaçlanmıştır. Genç nesillerin değişime uğrayabilmesi için en etkili kitle iletişim aracı olarak dergilere, yayınlara önem verilerek düşünce değişimi amaçlanmıştır. Bu dönemde her ne kadar sınırlı yayınlar, yazılar yayınlanmış olsa da doğrudan çocuklara ve gençlere yönelik yazıların, eserlerin ortaya çıkması 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren mümkün olmuştur.

19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Türk çocuk dergiciliğinin tam olarak anlaşılabilmesi için bu dönemin kısa bir analizini de yapmamız gerekir. Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar neşredilen çocuk dergileri, çocukların ve gençlerin eğitiminde önemli roller oynamıştır. Bu dergilerin birçoğu aynı dönemde Avrupa’da basılan çocuk dergilerinden etkilenmiştir (Gümüşkılıç, 2016: 160). Özellikle konular açısından çok fazla etkilenme olduğu söylenebilir.

İlk Türkçe süreli yayın, çocuklara özel olarak 1869 yılında Sıtkı Efendi tarafından yayımlanmıştır. Bu gazete Mümeyyiz isimli gazetenin haftalık eki olarak haftada bir Cuma günleri, yine Mümeyyiz adıyla isminin hemen altında yer alan “Çocuklar için gazetedir.” ibaresiyle yayımlanmıştır (Gezmen, 2019: 66). Türkiye’de ilk çocuk içerikli dergiler, günlük gazete ile birlikte, ek olarak en küçük okuyuculara sunulmuştur. Ancak bu dönemde yayınlanan çocuk dergileri uzun ömürlü olmamıştır. Zorluklar içerisinde var olmaya çalışan dergiler arasında ilk çocuk dergisi unvanına sahip Mümeyyiz dergisidir. Mümeyyiz’in yayınlanmasındaki amaç şöyle açıklanmıştır: “Mümeyyiz, Türk toplumunun daha eğitilmiş ve daha çağdaş bir konuma gelebilmesi ve bunu takiben, Batılı ülkeler nezdinde eski itibarını ve gücünü yakalayabilmesi için uzun vadeli dahi olsa bir çözüm üretmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla, toplumun gelecekteki bireylerini teşkil edeceği hesap edilerek, çocukların güçlü ve çağdaş bir eğitim almış surette yetişmelerine az da olsa hizmet edecek bir araç teşkil edilmiştir. Pek çok çocuğun hâlen eski usulde eğitim veren sıbyan mekteplerine devam ettiği bir dönemde Mümeyyiz, çocuklara, mekteplerde aldıkları eğitime ilaveten buralarda verilmeyen daha çağdaş ve günlük hayatta kullanılacak pratik bilgileri ve sosyal hayatta uyulması gereken davranış usullerini muhteva eden bir içerikle hazırlanmıştır (Nalcıoğlu, 2006: 6).” Bu dönemde yayınlanan derginin temel konusu çocuk eğitimidir.

İkinci çocuk dergisi, üzerinde basım yılı bulunmayan, ancak yayınladığı ilanlardan yola çıkarak muhtemelen 1873 veya 1874 yılında yayımlanan Hazine-i Et-fal adlı dergidir. Ardından, Vasıta-i Terakki (1882), Çocuklara Arkadaş (1882),

Çocuklara Mahsus Gazete (1896), Çocuk Bahçesi, Çocuklara Rehber (1897), Arkadaş (1913) gibi dergiler de yayımlanmaya başlamıştır. Tanzimat Dönemi'nde yayımlanan dergilerin, en belirgin özelliği dergilerde resimler kullanma olmuştur. Resimler ile çocuk okuyucuların ilgisini çeken en temel öğelerin yerini hem resim hem de metinlerin ağırlıklı bir şekilde kullanılmasıdır. Böylece dergilerde ilk kez resimler, karikatürler kullanılmak üzere ilk resimli çocuk dergisi Etfal (1875) yayınlanmıştır.

Türkiye'de çocuk dergiciliğinde hız kazanma Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleşmiştir. Daha önceki dönemlerde belirli sebeplerden dolayı dergilerin sayıları devamlı bir şekilde okuyucunun karşısına çıkamamıştır. 1928 Harf Devrimi de bu alandaki gelişmelere destek veren bir gelişmedir. Harf devrimi ile birlikte kullanılmaya başlayan Latin harfleri ile çocuk gazete ve dergileri yayımlanmaya başlamıştır. 1928–1945 yılları arasında yayımlanan çocuk dergilerinin sayısı 23'ü bulmuştur. Çocuk Sesi (1928), Afacan (1928), Arkadaş (1928), Mektepli (1928), Çocuk ve Yuva, Yavru Türk bu dönemin dergileri arasındadır (Yalçın ve Aytaş, 2005: 225). Dönemin çocuklara yönelik dergileri, ağırlıklı olarak eğitici ve öğretici konulara yer vermiştir. Dergi, çocukların ahlaki ve eğitici yönden gelişmesi için ilim vermeye çalışarak, yönlendirme yapmıştır.

Dönemin en önemli özelliği, dönemde yayımlanan süreli yayınların çoğu eğitimciler tarafından hazırlanması ve dergilerdeki ana temaların konusu eğlence unsurunun yanı sıra eğitim ve öğretimin ön planda tutulmasıdır. 1950'lerden sonra yayımlanan dergilerin genel özelliği, didaktik öğeleri taşımamasıdır. 1960 ile 1970 arasında yayımlanan dergiler eğitimsel ve bilimsel içerikli temaların dışında daha çok boş zamanları iyi bir şekilde değerlendirmeye yöneliktir. Son yıllarda ise yeniden keşfedilen çocuk dergiciliği çok yönlü ürünler vermeye başlamıştır. Çünkü çocuklar için yayımlanan dergiler, çocuk seviyesine inebilmeye çalışmıştır ve çocuk dergilerinin ilk örneklerinden olması sebebiyle eksiklerine rağmen döneminde çocuklarla arkadaş olmayı başarmıştır.

Çocuk dergileri kendilerini toplumsal, sanatsal ve edebî bir konum içerisinde barındırmışsa da kendi özelliğini korumuştur. Dergilerin zaman dilimlerinde, belirli aşama ve düşüşleri olmuştur. Bu, dergiler için kaçınılmaz bir gerçektir. Dergiler, ayrı ayrı zaman ve dönem içerisinde de kendisini yansıtabilmiştir. Çocuk dergileri çocuklar için üretilmiş bütün eserler için ortak bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Dergilerimizin beslendiği üç kaynak vardır; birincisi özellikle çocuklar için yazılan metinler; ikincisi, yetişkinler edebiyatından aktarılan metinler ve üçüncüsü, halk edebiyatına ait yazıların toplamıdır. Bu süreç içerisinde dergilerin içeriliğinde değişik türlerin ağırlıkları görülebilmektedir. Aydınlanma döneminde ahlaki değerleri barındıran metinler, 19. yüzyılda yerini çocuk şiiri-ne, masala ve masallardan oluşan dergilere bırakmıştır. 20. yüzyılın başında fantastik ve sosyal-realist içerikli dergiler karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Bir Eğitim Aracı Olarak Çocuk Dergileri

Çocuk dergilerinin önemi ve işlevlerinin anlaşılması için konularına, içeriklerine bakmak gerekir. Çocuk dergileri, okul çağına devam eden öğrencilere yönelik hazırlanırken, temel amaçlarına, hedef kitle olarak seçilen öğrenciler arasında eğitimleri esnasında eğlenmelerine de odaklanması gerektiği vurgulanmaktadır. Ciravoğlu (1999: 181), çocuk dergilerini, eğitici, öğretici, genel kültürlerini geliştirecek sanatsal ve edebi ilgiyi artıran, çocuklara bilinçli bir şekilde aşılmasını sağlayan süreli yayınlar olarak tanımlamaktadır. Çocuk dergileri iletişim araçları açısından önemi büyük olmasına rağmen, özellikle çocukların eğitim ve öğretiminde bir okuma materyali olarak sunulması ve çocuklar tarafından kullanılmasıdır.

Dergiler, özellikle birçok disiplini bir arada sunan, çocukların keşif ve merak duygularını besleyen, macera dolu, eğlenceli, bilimi sevdiren yönleriyle tekrar ebeveynlerin ve eğitimcilerin dikkatini çekmeye başladı. Birçok anne baba okul öncesindeki çocuğu için ayda birkaç dergi birden almaya başladı. Çocuğuna keyifle bu dergileri okuyan, onunla birlikte etkinliklerini yapan anne babalar var artık günümüzde. Çocukların rengârenk kapaklı, birbirinden ilginç çocuk dergilerine olan ilgisi herkesçe bilinir. İçeriğindeki ilginç konular, görseller, çizgi romanlar, bulmacalar, oyuncaklar, zekâ soruları, deneyler, hayvanlar âleminden ilginç bilgiler, masallar, fabllar çocukların hemen dikkatini çeker. Öğrencilerine okuma sevgisi ve araştırma bilinci vermeyi kendine dert edinen öğretmenler, son yıllarda dergilerin gücünü keşfederek sınıflarında, okullarında kullanmaya başladılar. Sürekli yeniliklerin peşinden koşan ve her daim güncel kalmayı başarabilen eğitimciler için büyük bir hazinedir çocuk dergileri.

Çocuk dergileri, eğitim açısından çocuğun hem gelişiminde, hem de toplumsal açıdan gelişmesi esnasında kendisini gösterebilecek bir eğitim aracıdır. Dergiler içerik açısından çocuk gelişimini dikkate almalıdır. Metinlerin, temaların çoğu dil, bilişsel, sosyal yönde olmalıdır. Bu bağlamda ezberleme yerine, daha çok temayı, içeriği anlama, bulma, yorumlama, analiz, sentez yapma gibi beceriler geliştirmeye yönelik olmaktadır. Çünkü eğitim açısından dergiler, çocuklara okuma alışkanlığı ve okuma zevki vermektedir. Yaşama dair zengin bir içerik sunan dergiler, çocuklarda millî ve evrensel değerlere sahip olma, hayal gücünü geliştirmelerine de yardımcı olmaktadır.

Çocuk dergilerinin çocuklara kazandırdıkları başlıca özellikler açısından bakıldığında; çocuk dergileri yeni şeyler öğretirken, hoş vakit geçirtmelidir. Ayrıca, okuma, anlama, düşünme ve okuduğunu anlayabilme gibi alışkanlıklar da kazandırmalıdır. Dergiler, çocuğun hayatı anlamasına ve tanımasına destek vererek, rehberlik etmelidir. Dergiler ile çocuklar dilin inceliklerini öğrenir, kendi ilgi ve ihtiyaçlarına göre bilgiye ulaşma, kullanma gibi belirli bilgiler hakkında bilgi sahibi yapmalıdır. Dergiler, okumaya, öğrenmeye, soruşturmaya sürekli teşvik etmelidir. Çocuklar dinlenirken aslında dergiler ile eğlenmesi gerekir. İçerik açı-

sından güncel temalar, haberler, çocukların ilgilerine yönelik bilgiler verilmelidir. Aslında dergiler, eğlendirirken, düşündürmelidir. Derginin içeriliği çocuk ilgisini artıracak şekilde, genç nesilere sunulmalıdır.

Yalçın ve Aytaş'a (2005: 237) göre hazırlanan dergiler çocuklara kazandırılması gereken özellikleri şöyle açıklamışlardır: Dergi okuma esnasında çocuklar yeni konular öğrenir. Okuma esnasında, okuduğunu anlama, düşünme, güzel konuşma becerileri gelişir. Dergiler ile çocuklar aslında hayatı, yaşamı, insanı ve insanlığı tanımada yardımcı olur. Edebî dil olarak Türkçenin gelişimi sağlanır. Yazma, anlatma, yorum yapma gibi çocuklarda gelişen yaratıcılıklarının en iyi şekilde kullanılmasına neden olur. Aynı zamanda çocuk dergileri yardımı ile çocuklar, güncel olayları takip eder, kendi yaş grubundaki çocuklar ile sağlıklı iletişim kurarak, farklı düşüncelere ve duyguları tanımlamada büyük fırsatlar sunar.

Sever (2012, 189) edebiyatı, insanı ve yaşam gerçekliğinin sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış örneklerini yansıttığını söyler. Öznel bir gerçeklik olarak edebiyatın sunulduğunu, bu gerçeklikle insanın başına gelen her şeyin yazarın dilinde yeniden şekillendiğini aktarır. Bu bağlamda çocuk edebiyatı, edebiyat içinde önemli bir aktarım merkezi olur yaşam gerçekliği konusunda. Belki de hiçbir zaman deneyimleyemeyeceğimiz yaşantıları gözlerimizin önüne serer. Hiç göremeyeceğimiz bir karakterin zihnini sunar tüm çıplaklığıyla. Kitaptaki satırda bir insanı, bir olayı tanır çocuklar. Bunları tanırken sezme yoluyla birçok çıkarımda bulunur. Özellikle değerler eğitimi konusunda çocuk edebiyatı üzerinden bir sezdirim yapmak gelecek nesle değerleri en somut hâlde sunmanın en güzel yollarından biridir. Böylece çocuk kitapları aracılığı ile çocuk gerçek hayatı daha yakından tanımış olur. Çocuklar için eser meydana getirirken çocuğun dünyasını, bu dünyanın özelliklerini iyi bir şekilde gözlemlemek, farklı yönlerden analizini yapmak ve buna göre bir ürün oluşturmak gerekir (Temizyürek, 2003: 161). Çocuk kitaplarında aranması gereken ilk özellik kitabın çocuklara uygunluğudur. Çünkü her kitap çocuğun gelişimine ve ihtiyaçlarına uygun değildir. Bu noktada özellikle aile ve öğretmenlerin çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişimlerine en uygun kitabı seçmesinde çocuklara rehberlik etmeleri önemlidir.

Çocuk dergilerinin en önemli özelliği çocuk bakışı, çocuk dünyası, çocuk hayalleri gibi kavramlar üzerinde durması gerekir. Çocuğun bakmasını istediği gibi bakmak, çocuğun gözüyle dünyayı görmek ve o dünyayı anlamak, bu dünyayı algılamak ve değerlendirmek aslında çocuk dergilerin temel amacı olmalıdır. Çocuk dergilerinin üzerinde en çok durduğu konulardan biri de çocukların eğitilmesini sağlamak, onlara yararlı bilgiler öğretmektir. Derginin çıkış amacının belirtildiği yazılarda da çocukların ilim tahsil etmeye heveslerini arttırmak için edebiyattan güzel makaleler ve hikâyeler yayınlandığı görülebilir. Dergiler her fırsatta ilim öğrenmenin sağlayacağı faydalardan bahseder. Çocukların küçük yaştan itibaren okuyarak dünyayı öğrenmeleri gerektiğini vurgular. İnsan dünyada ne öğrenir ve ne bilir ise, çocukluk zamanında öğrenilir. Dergiler çocuğa iletilmek istenen mesajları içermelidir. Mesajlar doğru bir dil ile çocuklara ulaşırsa, mesaj-

lar da çocuklar tarafından anlaşılmiş, doğru yorumlanmış olur.

Çocuk yazınında çocuk edebiyatı için kriter çocuklar için değil, çocuklar hakkında yazılması olmalıdır. Çocuk dergilerinin oyunla, sevecenlikle, içtenlikle çocuklara yaklaşması gerekir. Çocuk asla küçümsenmeyecek, ona en ciddi bir düşünür, en ciddi bir birey gibi bakılması gerekir. Genel olarak çocuğun insanla, toplumla ,doğayla olan ilişkileri üzerine olan dergilerde, toplum ,çocuk yaşamıyla ilgili çeşitli temalar ve olaylar (sevgi, hoşgörü, sorumluluk, dürüstlük, yoksulluk gibi) işlenmelidir. Dergiler, çocuğu realiteden, içinde yaşadığı dünyadan koparmadan başarılı kurguların çekiciliği ile yönlendirmeye çalışır. Öte yandan, dergilerin, oyunların, eğlencenin sahibi çocuklar olduğu unutulmamalıdır. Dergi okuma zevki gelişen çocukların dil gelişimi daha hızlı olur. Çocuk dergilerinden çocuklarının ailesine, yurduna ve milletine karşı bağlılık duygularının güçlendirilmesi beklenmelidir. Fakat bunun yanında çocuk dergilerin, kitapların doğasal ve evrensel boyutları da ihmal edilmemelidir.

Çocukların sorgulayan ve araştıran doğasından yola çıkarak bilgiler veren çocuk dergileri zamanın en etkili çocuk yayınları arasında olduğu görülmektedir. Çocuk edebiyatının tanımından yola çıkarak çocuk dergileri de dönemin şartlarına sürekli ayak uydurmasıdır, sürekli değişmesidir. Çocuklarımız değişti. Önceki nesiller ile bugünkü çocuklarımızı kıyasladığımızda bilişsel, duyuşsal ve devinişsel açısından daha ilerde oldukları görülmektedir. Yaşadığımız dünyamız sürekli değişime uğradı, aynı şekilde yaşam şartlarımız da tamamen değişti. İletişim araçları nitelik açısından çeşitlendi ve çoğaldı. Bugün bütün bu değişiklikleri göz önünde bulundurarak kaleme aldığımız her tür çocuk edebî eseri onların anlam ve ilgi dünyalarına uygun bir şekilde araştırıp bulmamız gerekmez mi? Bulduklarımızı ise çocuklara yönelik daha başarılı bir şekilde kullanmamız daha iyi olmaz mı?

Kaynakça

- Alabaş, R. (2012). Çocuk Duygusu Dergisi'nde yer Alan Şiirlerin Tema Bakımından İncelenmesi. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Bildiriler ve Atölye Çalışmaları) 2011, (Haz. Sedat Sever). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 253-260.
- Alabaş, R. & Kamer, S. T. (2016). *Afacan Çocuk Gözü Dergisi ve Çocuğun Vatandaş Olarak Eğitimi*. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 11 (3), 77-92.
- Alpay, M. (1975). *Türkiye'de Resimli Çocuk Kitapları Sorunu, Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları*. İstanbul: Cem Yayınevi
- Alpay, M. (1980). "Türk Çocuk Edebiyatı". *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8-9, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Arıcı, A.F. (2016). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Artun, Erman. Ortak Türk Kültürü Ürünlerinin Çocuk Edebiyatına Katkıları Lecture Notes Online Web site: 05 Aralık 2020 tarihinde http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_ortak_turk_kulturu_cocuk_edebiyatina_katkilari.pdf adresinden erişildi.
- Atay, M. (2007). *Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Kök Yayınları.

- Bülbül, R. (2001), *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Azim, Mehmet (2000), *Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Baş, Bayram (2012). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Baş, Bayram (2013). “Çocuk Edebiyatı” *Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bujarovska, Gordana (2001). *Reviya za Detski Razvoy*. UKIM, Skopje.
- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Demiray, K. (1953). *Türkçe Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Dilidüzgün S. (2012). *Çağdaş Çocuk Yazını Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. 3. Basım, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Duran, E., & Dolaylar Özkul, İ. (2018). Türk Çocuk Dergileri İle İlgili Öğrenci Görüşlerinin Belirlenmesi. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 467-478.
- Gezmen, Başak. (2019). Bir Eğitim Aracı Olarak Çocuk Dergileri: “Mavi Kırangıç” Çocuk Dergisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, 59-80.
- Erdoğan, Arife. (2009). *Çocuklara Arkadaş Dergisi (Metin-İnceleme)*. Selçuk Üniversitesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya.
- Gutek, G.L. (2006). *Eğitim Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*, çev: Nesrin Kale. İstanbul: Ütopya Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yy.
- Gümüşkılıç, Z. (2016) *Bahçe Dergisinin (1880-1881) Çocuk Edebiyatı Ve Eğitimine Katkısı Bakımından İncelenmesi*. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul.
- Kanıılmaz A. (2017). Sivil Toplum Örgütleri ve Halkla İlişkiler Çalışmaları. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, s.36 (127-147).
- Karakaya, Z. (2006). Çocuk Felsefesi ve Çocuk Eğitimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* VI, 1, 23- 37.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Locke, J. (2004). *Eğitim Üzerine Düşünceler*, çev: Hakan Zengin. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Nalcioglu, Ulusoy B. (2006). *MümeYYiz İlk Türkçe Çocuk Gazetesi (1869-1870)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Neydim, N. (2000). Çocuk ve Edebiyat: Çocukluğun Kısa Tarihi, *Edebiyatta Çocuk Figürleri*. İstanbul: Bu Yayınevi.
- Oğuzkan, A. F. (1979) *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Oğuzkan, A. F. (1987). *Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri, Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Parlakıldız, Hayrettin. (2014) *Çocuk Gerçekliğinde Masal ve Masalımsı Türler. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: CVII Sayı: 756
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*, çev: Kemal İnal. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve Edebiyat*. İzmir: Tudem.
- Şimşek, H. (2002). *Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitsel Açidan İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Şimşek, Hüseyin. (2001). “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine”, Sayı: 151, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3581, https://dhgm.meb.gov.tr/yayinlar/dergiler/Milli_Egi

- tim_Dergisi/151/simsek.htm (05 Aralık 2020).
- Şimşek, T. (2007). Çocuk Edebiyatı. Konya: Suna Yayınları.
- Şimşek, T. ve Yakar, M. (2016). "Çocuk ve Edebiyat". Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya El Kitabı, (ed.Tacettin Şimşek) Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. Ruhi. (1998). Çocuğa Adanmış Konuşmalar. İstanbul: İz Yayınları.
- Şirin, M. Ruhi. (2019). Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Şirin, M. Ruhi (1994). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, M. Ruhi (2006). Çocuğa Adanmış Konuşmalar. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M. Ruhi. (2007). Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış-Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir? Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. Ruhi (2007). Çocuk Edebiyatı Kültürü. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tan, M.(1994). "Çocukluk: Dün ve Bugün, Toplumsal Tarihte Çocuk" (hazırlayan: Bekit Onur) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınlar
- Temizyürek, Fahri (2003). "Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Önemi". Türklük Bilimi Araştırmaları, 13 (161-167).
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın A. ve Aytaş G. (2008). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yiğitbaşı, Güran K. (2018). Çocuk Yayınları ve Dışa Açılım. Konya: Çizgi Yayınları.
- Yılar, Ö. ve Turan, L. (2015). Çocuk Edebiyatı. Ankara: Pegem Akademi.